

**POSLOVNO POROČILO
ZA LETO 2021**

I. SPLOŠNI DEL

1. PREDSTAVITEV JAVNEGA ZAVODA

Naziv: Zgodovinski arhiv Celje

Skrajšan naziv: ZAC

Naslov: Teharska cesta 1, 3000 Celje

Matična številka: 5052459000

Davčna številka: 47341785

Številka podračuna pri UJP: 01100-6030374991

Telefon: 03/4287640

Telefaks: 03/4287660

E-pošta: info@zac.si

Spletna stran: www.zac.si

Svet zavoda: Jože Kranjec, dr. Andrej Studen, dr. Željko Oset

Direktor: dr. Borut Batagelj

Javni zavod Zgodovinski arhiv Celje je pravna oseba, katere zakonsko poslanstvo je trajno in celovito izvajanje varstva arhivskega gradiva. Poslanstvo opravlja arhiv skladno z zakonskimi normativi in zavestjo po čimbolj učinkovitem dopolnjevanju in izboljševanju opravljanja javne arhivske službe, katero formalno uresničuje od leta 1956, ko je pričel delovati kot »proračunska ustanova »'Arhiv' s sedežem v Celju«. Utrip delovanja javnega zavoda skozi dopolnjenih 65 let dela dajejo po eni strani navezovanje na tradicijo in zakonske okvirje, po drugi pa izzivi sodobnega časa in prizadevanje kolektiva, ki si pod večplastno oznako »Hiša pisanih spominov« prizadeva za navznoter nemoteno in usklajeno ter na zunaj prepoznavno in kredibilno izvajanje javne službe.

V mreži javnih arhivov je Zgodovinski arhiv Celje eden od šestih regionalnih arhivov v državi, njegov historiat pa je podoben ostalim petim regionalnim arhivom. Zgodovinski arhiv Celje je bil formalno ustanovljen večkrat, nazadnje kot javni zavod s sklepom vlade Republike Slovenije 12. julija 2003 (Ur. l. RS, št. 67/03), toda njegova kontinuirana dejavnost kot samostojne arhivske institucije traja že veliko dlje. Na podlagi sklepa Občinskega ljudskega odbora Celje, št. 01-7580/3-56 z dne 13. decembra 1956 je arhiv uradno začel delovati 10. aprila 1957 s sklepom Izvršnega sveta Ljudske skupščine LRS, št. 729/4-57. S sklepom o ustanovitvi javnega zavoda Zgodovinski arhiv Celje (Uradni list RS, št. 17/98) je leta 1998 postala ustanoviteljica arhiva Republika Slovenija. Arhivska dejavnost zbiranja, hrambe in raziskovanja zgodovine na območju delovanja Zgodovinskega arhiva Celje pa je skladno s zgodovinskimi trendi večanja skrbi za kulturno dediščino seveda še mnogo starejša od formalne institucionalizirane arhivske službe in je bila v okviru Muzejskega društva Celje v formalni obliki prisotna vsaj že od leta 1882. Skozi vsa desetletja se je torej splošni interes za zbiranje, hrambo in obdelavo arhivskega gradiva večal in je iz entuziazma in različno uravnanih interesov prerasel v zakonsko predpisano obvezo, ki jo v Zgodovinskem arhivu Celje danes opravljamo s kar največjo mero integritete in družbene odgovornosti.

Gledano skozi perspektivo in delovanje več desetletij arhiva in prizadevanj za rešitev njegove lokacije delovanja, je bila zadnja večja prelomnica v delovanju arhivske službe leto 2001. Takrat je bila dokončno izvedena preselitev arhiva na novo (današnjo) lokacijo, ki je omogočila dokončno zaokroženo delovanje vse naše dejavnosti. V zadnjih letih pa smo v toku bliskovitega tehnološkega napredka in digitalizacije pred novimi izzivi, katere deloma rešujemo v okviru pristojnosti in delokroga delovanja javnega zavoda, deloma pa v kontekstu vzpostavljenega delovanja Slovenske javne arhivske službe (SJAS), ki se v zadnjem obdobju usmerja predvsem na usklajeno in razvojno naravnano reševanje izzivov varovanja elektronskega arhivskega gradiva, ki ga natančneje opredeljuje Strategija razvoja slovenskega elektronskega arhiva.

Zgodovinski arhiv Celje je glede na teritorialni obseg med večjimi v državi, saj opravlja svojo dejavnost na območju 14 upravnih enot: Brežice, Celje, Hrastnik, Krško, Laško, Mozirje, Sevnica, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah, Trbovlje, Velenje, Zagorje ob Savi in Žalec.

Dejavnost zavoda je podrobneje opredeljena v 53. členu Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Ur. l. RS, št. 30/06, 24/14) in 6. členu sklepa o ustanovitvi zavoda (Ur. l. RS 67/03): Vrednotenje dokumentarnega gradiva pri javnopravnih osebah, dajanje pojasnil v zvezi z dolžnostmi javnopravnih oseb glede dokumentarnega gradiva, izvajanje strokovnega nadzora in usposabljanje uslužbencev, ki delajo z dokumentarnim gradivom, vrednotenje javnega dokumentarnega gradiva v arhivu, izločanje nepotrebne dokumentarnega gradiva in odbiranje arhivskega gradiva v arhivu ob strokovni obdelavi, pridobivanje, vrednotenje in strokovno obdelovanje javnega in zasebnega arhivskega gradiva, izdelovanje inventarjev, vodnikov in drugih pripomočkov za uporabo arhivskega gradiva in njihovo objavlanje, objavlanje arhivskih virov, hranjenje in materialno varovanje arhivskega gradiva, vodenje evidenc javnega in zasebnega arhivskega gradiva, evidentiranje arhivskega gradiva, ki je v tujini in se nanaša na Slovenijo in Slovence, dopolnjevanje lastnega gradiva z reprodukcijami tega gradiva ter izdelovanje vodnikov in drugih pripomočkov o arhivskem gradivu, evidentiranje zasebnega arhivskega gradiva pravnih in fizičnih oseb, sodelovanje z lastniki zasebnega arhivskega gradiva, strokovno svetovanje, izvajanje strokovnega nadzora, dajanje arhivskega gradiva v uporabo, izdajanje prepisov oziroma kopij dokumentov ter potrdil na podlagi dokumentov, posredovanje kulturnih vrednot v zvezi z arhivskim gradivom, opravljanje raziskovalnih nalog na področju arhivistike, zgodovine in drugih ved, povezanih z arhivskim gradivom, izdajanje publikacij.

Na podlagi tega je zavod registriran za: dejavnost knjižnic, arhivov, muzejev in druge kulturne dejavnosti (od tega dejavnost knjižnic in dejavnost arhivov); obratovanje objektov za kulturne prireditve; izobraževanje odraslih in drugo izobraževanje (od tega drugo izobraževanje); računalništvo in z njim povezane dejavnosti (od tega dejavnosti povezane z bazami podatkov); raziskovanje in razvoj (od tega raziskovanje in eksperimentalni razvoj na področju humanistike in družboslovja); fotografsko dejavnost (od tega izdelavo fotografij); založništvo, tiskarstvo (od tega izdajanje knjig, drugo založništvo, knjigoveštvo in dodelava).

Številčno stanje zaposlenih v zavodu je že najmanj desetletja več ali manj enako, Zgodovinski arhiv Celje je ob koncu leta 2021 redno zaposloval 18 oseb, postopoma pa se večajo nabori del v zvezi s pristojnostmi in zvrstmi ter dolžnosti v zvezi z varstvom arhivskega gradiva. Izzive vedno bolj proaktivnega delovanja, ki se po eni strani usmerja k ustvarjalcem, po drugi pa k uporabnikom, je v sodobnem svetu napredujoče in tudi k več vrstam tveganja naravnane informacijske družbe moč slediti le s izrazito naravnanim pristopom načrtnega in sprotnega

prilagajanja, katerega model so v zadnjih dveh letih še bolj nazorno in pod nove izzive postavile posledice epidemije Covid-19. Znanje in izkušnje soočanja s kompleksnimi izzivi prihodnosti bomo - tako kot doslej - lahko še naprej uspešno reševali in s tem opravljali temeljna poslanstva javne arhivske službe le s stabilno podporo in oporo ustanovitelja ter jo s predanim delom, strokovnim pristopom in občutkom za partnersko sodelovanje s plejado akterjev nadgrajevali v rezultate, ki bogatijo in plemenitijo družbo znanja in krepijo medčloveške odnose.

II. POSEBNI DEL

1. ZAKONSKE IN DRUGE PRAVNE PODLAGE, KI POJASNJUJEJO DELOVANJE ZAVODA

Delovno področje javnega zavoda Zgodovinski arhiv Celje pojasnjujejo: Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih z novelo zakona ZVDAGA (Ur. l. RS št. 30/06, 24/14), Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Ur. l. RS št. 41/17), Pravilnik o strokovni usposobljenosti za delo z dokumentarnim gradivom (Ur. l. RS št. 66/16), Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta (Ur. l. RS, št. 85/16), Pravilnik za valorizacijo oseb zasebnega prava, ki so na podlagi zakona pridobile status delovanja v javnem interesu (Ur. l. RS, št. 96/07), Pravilnik o delu medarhivskih delovnih skupin (Ur. l. RS, št. 66/16), Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Ur. l. RS, št. 96/07 in spremembe), Zakon o računovodstvu (Ur. l. RS, št. 23/99 in spremembe), Zakon o javnih naročilih (Ur. l. RS, št. 128/06 in spremembe), Zakon o delovnih razmerjih (Ur. l. RS, št. 21/13), Zakon o zavodih (Ur. l. RS, št. 12/91), Zakon o javnih uslužbencih (Ur. l. RS, št. 56/02), Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 86/04), Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (Ur. l. RS, št. 24/03, 51/06 in spremembe), Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Zgodovinski arhiv Celje (Ur. l. RS, št. 67/03), Uredba o upravnem poslovanju (Ur. l. RS, št. 20/05 in spremembe), Kolektivna pogodba za kulturne dejavnosti v Republiki Sloveniji (Ur. l. RS, št. 45/94 s popravki), Kodeks ravnanja javnih uslužbencev (Ur. l. RS, št. 8/01). Delovanje in poslovanje zavoda je v veliki meri v zadnjih letih zaznamoval tudi Zakon o uravnoteženju javnih financ (Ur. l. RS št. 40/12, 96/12, 85/14) in Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (Ur. l. 95/07, 46/13) z vsemi posledicami, ki so se pokazale na področni zakonodaji in predpisih.

2. in 3. DOLGOROČNI in LETNI CILJI

a) Vrednotenje dokumentarnega gradiva pri javnopravnih osebah, dajanje pojasnil v zvezi z zakonom o arhivih in arhivskem gradivu, izvajanje strokovnega nadzora in usposabljanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom.

Dolgoročni in letni cilji so v okviru izvajanja potrjenega programa dela in finančnega načrta za leto 2021 bili v največji meri uresničeni, oziroma so se izvajali na podlagi konsistentnega opravljanja vseh ključnih nalog arhivske javne službe. Tako kot v letu 2020 je tudi v letu 2021 v marsičem utrip delovanja službe narekovala dinamika omejevanja in rahljanja ukrepov v zvezi z epidemijo bolezni Covid-19, toda v generalnem pogledu to ni spremenilo našega poslanstva delovanja. Ob zapiranju javnega življenja v letu 2020 in poznejšem odpiranju ter ponovnih zapiranjih glede na valove epidemije, smo bili v letu 2021 tako predvsem prisiljeni v soočanje s situacijami sprotne spremljanja in spreminjanja modelov in metod vzpostavljanja komunikacije na vse strani, od ustvarjalcev do uporabnikov - nismo pa na naše naloge pričeli gledati drugače. Še vedno je osnovni fokus delovanja službe bil usmerjen na varstvo in dostop do arhivskega gradiva. Dolgoročnih in letnih ciljev torej epidemija ni spremenila, silila nas je zgolj v delovanja v okviru novih standardov, ki so vezani predvsem na odnose in zdravstveno pogojenost slednjih (do gradiva in človeka).

Na področju sodelovanja z ustvarjalci arhivskega gradiva, ki ga še vedno razumemo kot eno od središčnih nalog naše dejavnosti, smo sledili sprejetemu in potrjenemu Strateškemu načrtu Zgodovinskega arhiva Celje 2020-2024, ki je v glavnih orisih narekoval smernice delovanja.

Stiki z ustvarjalci in vrednotenje arhivskega gradiva na terenu so zagotovo ena od izpostavljenih prioritet naše dejavnosti. Ocena uspešne izvedbe tega dela vključuje letno okrog sto obiskov ustvarjalcev arhivskega gradiva na terenu, ob tem pa tudi vzdrževanje kontaktov z ustvarjalci, ki jih ne zmoremo obiskati na njihovi lokaciji. Povečevanje aktivnosti v tej smeri se kaže v vsakdanjih stikih strokovnih delavcev z ustvarjalci, bodisi preko telefonskih povezav bodisi preko elektronske pošte. Glede na bazo registra ustvarjalcev javnega arhivskega gradiva arhiv pokriva okrog 600 ustvarjalcev, kar pomeni, da moramo stike z ustvarjalci vselej prilagajati stanju na terenu in prioritarno z njimi usklajevati načine in prilagajati stopnje intenzivnosti sodelovanja. V preteklih letih smo veliko energije posvetili gojenju stikov z ustvarjalci arhivskega gradiva preko izobraževalnih procesov. Tako se bomo v dolgoročnih in letnih ciljnih še naprej trudili ostati proaktivni na področju izvedbe preizkusov strokovne usposobljenosti zaposlenih, ki delajo pri naših ustvarjalcih z dokumentarnim in arhivskim gradivom, predvsem pa tudi z dodatnimi izobraževanji. Slednje pa bomo očitno morali prilagajati situacijam »nove realnosti«, ki se v okviru ponavljanj valov epidemije vzpostavlja vedno na novo. Proces učinkovitega izvajanja te dejavnosti predstavlja organizacijo 5-6 seminarjev na leto, pri čemer to vrednost vsako leto vsaj dosežemo. Tudi v izrednih letih 2020 in 2021 smo to dosegli, toda z vidika številčnosti udeležbe slušateljev smo z vidika prizadevanj, da je stik in predstava o arhivu čim bolj neposredna, še vedno vsaj del teh nalog izvajali z vidika predpisanih ukrepov v manjših skupinah. Na terenu deluje le še nekaj ustvarjalcev, ki nimajo zaposlenega delavca, ki ne bi opravil preizkusa strokovne usposobljenosti pri pristojnem arhivu, pri veliki večini pa deluje že vsaj ena taka oseba. Do konca leta 2021 je preizkuse strokovne usposobljenosti pri nas opravilo že 1.397 posameznikov(-ic).

V naslednjih letih se bo potrebno usmerjati več tudi na polje zaščite arhivskega gradiva v izvorno digitalni obliki. Na tem področju lahko kot arhiv ponudimo dobre osnove predvsem s področja poznavanja vsebin pri ustvarjalcih. V okviru izvajanja Strategije razvoja slovenskega javnega elektronskega arhiva (medtem, ko je potekla leta 2020 se snuje nova) s kadri vključujemo v projekt, ki poteka pod okriljem Arhiva Republike Slovenije. V letu 2021 in 2022 smo po zaslugi Ministrstva za kulturo RS že v procesu bolj stabilne razvojne opore vzpostavitvi in vzdrževanju Slovenskega elektronskega arhiva, ki ga sooblikujemo v okviru mreže SJAS. Tehnične, predvsem pa kadrovske pomanjkljivosti so tiste, ki narekujejo Zgodovinskemu arhivu Celje politiko, ko se mora bolj intenzivno povezovati v okviru mreže slovenskih javnih arhivov ter iskati modele, v okviru katerih lahko v sedanji organizacijski osnovi išče rešitve sodobnim in prihodnim izzivom s področja varstva arhivskega gradiva v elektronski obliki.

b) Zbiranje in strokovno obdelovanje javnega in zasebnega arhivskega gradiva, izdelovanje inventarjev, vodnikov in drugih pripomočkov za uporabo arhivskega gradiva in njihovo objavlanje, objavlanje arhivskih virov

Prehodu od vrednotenja do prevzema v zadnjem času posvečamo več pozornosti, predvsem zato, ker so v zadnjih letih opravljeni prevzemi povzročili, da je na terenu v hrambi pri ustvarjalcih pretežno zelo mlado gradivo.

Valorizacija in prevzemanje arhivskega gradiva v arhiv, glavne naloge tudi v nadaljnjih ciljnih ostajajo podobne utečenim preko zadnjih preteklih let:

- gradivo upravnih organov: kontinuirano delovanje, posebej zaključni prevzemi pomembnejših med njimi – skupščin občin do leta 1994. Poglavitno je že prevzeto, na terenu so pa določene zaokrožene serije ali podserije gradiva teh organov. Dejavnost se bo usmerjala tudi na gradivo območnih enot davčne uprave, centrov za socialno delo,

enot geodetske uprave in zavodov za zaposlovanje. Ob tem se predvsem usmerjamo v proces vrednotenja preko vzpostavljenih ali nastajajočih enotnih klasifikacijskih načrtov

- gradivo pravosodja: sproti še glede na preostanke na terenu prevzemati gradivo sodišč do leta 1978, sicer pa se že glede na opravljene prevzeme bolj orientirati na obdelavo gradiva, ki je že v arhivu in se umerjati na konkretne, specifične organe v pravosodnem sistemu. Kot kažejo informacije s terena bo potrebno pri pravosodnih organih še vedno posvečati veliko skrb gradivu na terenu in pravilni obdelavi pri ustvarjalcih, po drugi strani pa postopoma omejevati prevzeme mlajšega gradiva.
- gradivo gospodarskih družb: fokus delovanja sektorja se z vidika pred časom opravljene privatizacije in novih formalnih oblik gospodarskih družb orientira v prvi fazi že na vrednotenje statusa javnopravnih oseb v gospodarstvu glede na opravljanje javne službe. Pretežno še vedno ostaja pozornost sektorja na ažurnem spremljanju zadev na terenu in sprotne odzivanju na nastalo situacijo, kar pomeni sproti prevzemati gradivo podjetij z zaključenim stečajnim ali likvidacijskim postopkom; več pozornosti nameniti večjim in uspešnejšim gospodarskim družbam (vsaj vzorčno tudi zasebnim), ki imajo sicer urejene arhive ter so glede na sicer problematično gospodarsko in kadrovske situacijo po podjetjih sposobni izvesti valorizacijo in predajo gradiva (vsaj za čas do lastninjenja).
- gradivo vzgojno-izobraževalnih organizacij: prevzeti večino gradiva osnovnih in srednješolskih ustanov ter se osredotočiti tudi na specifično dejavnosti.
- gradivo zdravstvenih in socialnih ustanov: tega gradiva je v arhivu trenutno manj, predvsem je treba aktivirati prevzeme gradiva bolnišnic, zdravstvenih domov, centrov za socialno delo in domov za ostarele; z ustvarjalci že imamo navezane tesne in kvalitetne stike, sodelovanje bi se moralo v naslednjih letih uresničiti tudi v obliki prevzemov. Ob tem pa se moramo ozirati predvsem na sprejeti Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta (Ur. l. RS, št. 85/16), ki zaustavlja prevzeme določenih kategorij tega gradiva, zelo restriktivno pa omejuje tudi dostop do tega gradiva, zato moramo ob tem ostajati zelo pozorni že na fazo valorizacije arhivskega gradiva in prevzeme omejevati.
- gradivo kulturnih in znanstvenih ustanov: tekoče se opravljajo valorizacije in prevzemi gradiva knjižnic, muzejev ter ostalih kulturnih in znanstvenih ustanov. Rezultati dela, ki je bilo v preteklosti bolj zanemarjeno, se že kažejo, kot tudi vzpostavljeno zavedanje, da ima arhiv, ne glede na sorodnost dejavnosti omenjenih institucij, jasno funkcijo. Na tem področju naš arhiv v veliko primerih orje ledino pri posameznih tipih ustvarjalcev.
- gradivo članskih organizacij, društev in ostale zasebne provenience: gradivo nekdanjih družbenopolitičnih organizacij in združenj je praktično že prevzeto, vsaj kolikor ga je bilo ohranjenega. Predvsem pa je smoter usmerjati se na procese urejanja poslovanja že pri ustvarjalcih in priprava vzorčnih navodil za odbiranje. Ob zavedanju pomena, ki ga društva opravljajo (in so ga v zgodovini opravljala) se bomo usmerjali tudi na to področje, ki nam z zakonskega okvira sicer ne omogoča oziroma predpisuje posebne pristojnosti, a s prizadevanji in navezavo stikov z lastniki zasebnega arhivskega gradiva, pogovori z njimi, utegnemo ob kredibilnosti pridobiti še zaupanje, da nam le-ti predajo gradivo v arhiv (kot darilo, v skrajnem in izjemnem primeru pa s prodajo). V zadnjih letih se usmerja veliko na prevzeme preostankov gradiva nekdanjih družbeno-političnih organizacij, oziroma formalnih naslednikov v okviru društev pa tudi številnih drugih društev z bolj specializirano oziroma specifično dejavnostjo. Na to področje spada tudi redno sodelovanje s političnimi strankami, ki je z nekaterimi že ustaljeno, z drugimi pa se kontakte, ki bi vodili k predaji gradiva sproti vzpostavlja. Z novelo ZVDAG-A je pridobilo sodelovanje s političnimi strankami tudi še bolj utrjeno podlago. Bolj

konkretno pa bo dolgoročno planiranje in izvajanje strategije možno tudi v povezavi z Pravilnikom za valorizacijo oseb zasebnega prava, ki so na podlagi zakona pridobile status delovanja v javnem interesu (Ur. l. RS, št. 96/07).

Ocenjujemo, glede na stanje na terenu ter glede na prakso doslej, da bomo v prihodnjih letih v arhiv prevzemali letno do 100 tm gradiva, z izjemo, ko bi prevzeli katero od gradiv večjih sodnih ali upravnih organov, bi to številko presegli. Prevzemanje gradiva se v prihodnjih letih ne utegne pokazati več kot ena od prioritiet, saj so zaostanki na terenu v glavnem že pokriti. Več dela bo zato potrebno opraviti na strokovni obdelavi gradiva v arhivu, predvsem pa se bo v prihodnosti potrebno usmerjati na izvorno digitalno gradivo pri ustvarjalcih.

Zakonske obveznosti nam z novo novelo ZVDAG-A nalagajo bolj intenzivne stike z ustvarjalci in tekoče sodelovanje ter poseganje v procese obdelave dokumentarnega gradiva na terenu. Dodatna obremenitev za strokovne delavce v dolgoročnih in letnih načrtih tako prinaša delo v komisijah z izločitvenimi sezname dokumentarnega gradiva pri ustvarjalcih po 13. a členu in 34. členu.

Strokovna obdelava arhivskega gradiva v arhivu poteka utečeno in v ustaljenem ritmu, kar se pričakuje tudi v prihodnje. Dinamika le-te je vezana predvsem na naravo gradiva samega ter na že opravljeno stopnjo urejenosti gradiva v arhivu. V prihodnje nameravamo vsa naša prizadevanja usmerjati v popisovanje gradiva s pomočjo programa ScopeArchiv, ki nam v okviru vzajemnega informacijskega sistema omogoča standardizirano popisovanje in objavo v skladu z mednarodnimi standardi (ISAD/G, ISAAR/CPF). Arhivski strokovni kader, ki je bil v preteklih letih usposobljen za to popisovanje, danes tekoče dela in vpisuje podatke v računalniško aplikacijo. Vsako leto se opazno in izdatno povečuje aktivnost na tem področju.

Izdajanje publikacij v okviru arhiva bo v prihodnosti odvisno predvsem od pobud in dinamike namenjenih sredstev. Dejavnost ocenjujemo kot pomembno v smislu uveljavljanja in utrjevanja arhiva kot tudi širše arhivske dejavnosti, odnosa do kulturne dediščine oziroma zgodovine na sploh v družbi. V preteklosti so se v okviru arhiva tudi uveljavile serije publikacij, s katerimi nameravamo nadaljevati.

Prepoznavnost arhiva in njegove dejavnosti nameravamo še naprej graditi tudi na pripravi občasnih lastnih ali gostujočih razstav. Glede na kvaliteto obdelave in predstavitev tematik smo dosegli za arhiv že kar zavidljivo raven, poleg tega je razstavna dejavnost z nekaj projekti v zadnjih letih dosegla visok nivo ne le v smislu sodelovanja med slovenskimi arhivi (in muzeji) temveč tudi v smislu mednarodnega sodelovanja s skupnimi ali gostujočimi razstavami.

Zgodovinski arhiv Celje se bo v svoji strategiji poskušal vse bolj uveljaviti kot sodobna institucija, zato se že nekaj časa oprijemamo modernih pristopov v sporočanju ter poskušamo dvigniti prepoznavnost institucije s projekti, ki so v idejni zasnovi (ali izvedbi) na čim višjem nivoju ter se spogledujejo s sodobnimi trendi delovanja svetovnih arhivov, ki v komuniciranju z okoljem (pri)dobivajo nove vrednosti. Inventivnost nekaterih projektov v preteklih letih jasno nakazuje na dobre in posnemanja vredne zasnove, ki jih imamo namen načrtovati tudi v okviru dolgoročnih načrtov.

c) Hranjenje in materialno varstvo arhivskega gradiva

Hramba in materialno varstvo pomeni enega od osnovnih pogojev opravljanja naše dejavnosti. Ob utečenem prevzemanju arhivskega gradiva v stavbo utegnejo postati depojski prostori

arhiva z leti premajhni. Situacija bo postala kritična čez nekaj let, veliko prej, kot se je nekoč pričakovalo. Zaenkrat imamo prostora in kovinskih polic dovolj, potrebno pa bo sprotno spremljanje, dopolnjevanje in izboljševanje pogojev hrambe.

V depojih je posebej v poletnih mesecih previsoka temperatura ter nekoliko presuh zrak, kar bi bilo mogoče odpraviti le z večjo investicijo v klimatsko napravo, kakršne so standardna oprema sodobnih arhivov. Klimatizacijo tudi v nekaterih drugih depojih (fototeka, starejše gradivo) rešujemo parcialno, kar najbrž ni najbolj ustrezna rešitev. Investicija bi bila ob tem vezana na večja sredstva, obenem pa bi povečevala porabo električne energije, kar je v sedanjem stanju verjetno težko izvedljivo. Parcialno ekonomiko boljše energetske varčnosti objekta smo rešili deloma leta 2019 z izvedeno investicijo sanacije kotlovnice in posodobitvijo ogrevalnega sistema. S posegi v stavbo smo v preteklosti rešili nekaj osnovnih težav, ki so se pokazale (depo za načrte in plakate, fototeka) ter zadeve po korakih peljemo do bolj celostnih rešitev. V preteklih letih vse posege načrtujemo in realiziramo v veliki večini z izvajanjem v okviru sredstev vzdrževanja stavbe. Pristop k temu se je z letom 2021 deloma spremenil, saj se del sredstev, ki ga pridobimo s postavke deleža oddajanja prostorov vrača v proračun ministrstva in ne ostaja na razpolago zavodu v tolikšni meri, da bi s sprotnimi potrebami vezanimi na potrebe po vzdrževanju vlagal v objekt in prostore primerljive deleže, kot jih je pred letom 2021.

Kvaliteta hrambe in materialnega varstva se dviga tudi z digitalizacijo gradiva, kar obenem ob zagotovljenih boljših pogojih pomeni tudi večanje dostopnosti gradiva uporabnikom. Proces digitalizacije pri zunanjih izvajalcih kot tudi v hiši poteka vsako leto skladno s programom. Z leti pa se je pokazal problem dolgoročne hrambe in prezentacije digitaliziranega gradiva zunanjim uporabnikom. Količina in raznolikost gradiva v elektronski obliki namreč skokovito narašča. Ob tem pojavu pa se je nujno potrebno vedno bolj usmerjati na stopnjo varne hrambe digitalnega gradiva, saj uporaba in varnost digitalnih zapisov odpira povsem drugačne dejavnike tveganja pri hrambi gradiva kot to obvladujemo na polju klasične hrambe.

č) Vodenje evidenc javnega in zasebnega arhivskega gradiva

Zgodovinski arhiv Celje vodi evidence skladno s predpisi. V zadnjih letih so bila prizadevanja usmerjena v vodenje novih evidenc v elektronski obliki, kar je zelo uporabno z vidika dostopnosti in uporabe, manj pa z vidika pravne veljave. Politiko vodenja evidenc poskušamo sprti usklajevati v najboljši meri tudi z evropsko in slovensko zakonodajo, v zadnjih letih je poudarek posebej na vodenju evidenc, ki vsebujejo osebne podatke. V letih 2020 in 2021 so se izvedli temeljni koraki k vzpostavitvi tehnične rešitve uvedbe učinkovitejšega vzpostavljanja elektronskega informacijskega sistema za upravljanje z dokumenti, kjer smo bili v zaostanku in posledično počasneje učinkoviti, ker smo se zanašali na usklajeno delovanje celotne arhivske javne mreže, a smo vendarle prišli z letom 2021 do implementacije nove rešitve. Poleg tega na enak način pričakujemo sprejemanje (vzorčnih) notranjih pravil za poslovanje in upravljanje z elektronskimi dokumenti, kateremu moramo v prihodnjih letih dati mnogo več poudarka. V strategiji vodenja evidenc se v zadnjih letih vzpostavlja trend usklajenega vodenja nekaterih evidenc na nivoju celotne javne arhivske mreže, kar je po svoje v trendu centralizacije večine procesov, podobno kot v poslovnem svetu, javni sektor skladno s pristopom vpeljave oblačnih podatkovnih baz sledi bolj kontrolirani vpeljavi sistemov, a je slednja z razloga tradicionalnih pristopov raznolikih okolij pogosto otežena, v smeri zapovedanih zakonskih rešitev pa se postopoma vpeljuje (npr. vodenje registra ustvarjalcev javnega arhivskega gradiva, izvajanje strategije razvoja slovenskega javnega elektronskega arhiva ...) in prihaja v sodobno (upo)rabo. Med najbolj frekventno rabljene evidence arhivskega gradiva se v zadnjih letih pri uporabnikih koristita tako elektronski vodnik po fondih in zbirkah (dostop prek spletne strani – portala

vodnik.zac.si) in vzajemni informacijski sistem za vodenje arhivskega gradiva regionalnih arhivov, torej iskalnik SIRAnet. Od formalne združitve baz SIRAnet in baze ARS, iskalnik SIRAnet ni bil več od druge polovice leta 2020 ažuriran in se je v letu 2021 usmerila pozornost na razvoj novega iskalnika VAČ – Virtualna arhivska čitalnica, katera deluje na osnovi nove združene baze SJAS ter pomeni za uporabnika novo vstopno točko v »svet slovenskih arhivov«. Cilj arhiva je sledenje in prilagajanju tem trendom, ki jih narekuje razvoj in strategija, obenem pa usmerjanje na pozornost, da se za strokovne delavce v arhivu in uporabnike čim bolj učinkovito prenese nov pristop, ki je tudi v svetu zelo redek in gre v slovenskem primeru izpostaviti njegovo prednost, unikatnost, obenem pa tudi složnost SJAS, da je do realizacije sploh prišlo, saj tako slovenska strokovna arhivska služba kot tudi uporabniki lahko pristopajo do podatkov in znanja skozi eno vstopno točko.

d) Izdelovanje vodnikov in drugih pripomočkov o arhivskem gradivu, ki je v tujini in se nanaša na Slovenijo in Slovence, dopolnjevanje lastnega gradiva z reprodukcijami tega gradiva

Arhiv je to dejavnost v preteklosti utečeno opravljal v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu, v prihodnje pa se evidentiranje gradiva namerava širiti tudi v druge institucije, ki so vezane na slovensko zgodovino, se jim pa z vidika dostopnosti ali slabšega poznavanja ni posvečalo pozornosti. Kontinuirano poteka že nekaj let evidentiranje v Arhivu Jugoslavije, ki je usklajeno s programi Arhiva Republike Slovenije in na tej liniji poteka tudi objavljane vseh rezultatov opravljenih evidentiranj. Situacija omejevanja gibanja in bolj zahtevno naročanje in rezervacija mest v arhivih v tujini je precej otežila izvajanje slednjega, a verjamemo, da se ob vzpostavitvi novih in bolj stabilnih razmer vpelje nazaj in po potrebi širi evidentiranje glede na pobude in interese uporabnikov tudi v nova okolja.

e) Dajanje arhivskega gradiva v uporabo, izdajanje prepisov oz. kopij dokumentov ter potrdil na podlagi dokumentov

Dolgoročni trend se kaže na večji uporabi arhivskega gradiva s strani uporabnikov. V največji meri se v zadnjih letih večajo zahtevki po pridobivanju dokumentacije za namene različnih upravnih postopkov. Tudi v novih razmerah se interes ne manjša in še vedno prihaja do močno zaznavnega povpraševanja, poizvedb in izdaj potrdil in kopij gradiva s področja gradbene dokumentacije. V zadnjih par letih se je glede na situacijo poprej celo zelo močno in izrazito povečala aktivnost do te mere, da zelo vpliva na delo in prilagajanje delovnih nalog, v kolikor želimo slediti hitremu režimu reševanja vlog in s tem zagotavljanja učinkovitega servisa državljanom. Dejavnost dajanja gradivo v uporabo in izdajanja potrdil in kopij določajo v največji meri zakonski predpisi, ki opredeljujejo tudi izvajanje. Dolgoročni plan na področju te dejavnosti je torej slediti na eni strani povpraševanju uporabnikov ter naše predpisane naloge v okviru zakonodaje izvajati in prilagajati. Zaradi trenda dviga uporabe gradiva v upravne namene bo kot kaže potrebno usmerjati več pozornosti na ta segment opravljanja javne službe.

f) Opravljanje raziskovalnih nalog na področju arhivistike, zgodovine in drugih ved, povezanih z arhivskim gradivom.

Arhivistika se uveljavlja kot interdisciplinarna veda, ki je izrazito podvržena tudi številnim spremembam. Strokovni kader mora z vidika spremljanja sprememb bdeti nad dognanji in vsaj slediti strokovnim smernicam, v koliko jih ne sooblikuje. Podpirati gre zato še naprej raziskovalno delo zaposlenih, s pomočjo katerega pridobivajo kompetence, znanje in samozavest, ki je za vsakega uslužbenca pomembna. Skozi raziskovalne naloge, ki najdejo

odmev v okviru predstavitev na strokovnih srečanjih, posvetovanjih ali ob posebnih priložnostih se tudi večja prepoznavnost arhiva v družbi.

g) Izdajanje publikacij

Diseminacija znanja skozi publiciranje je ena od dobro sprejetih praks dela arhiva. Izdajanje publikacij je tesno povezano z zagotavljanjem za to namenjenih sredstev. Vsekakor bo še naprej naša težnja vezana k cilju, da nadaljujemo z izdajanjem publikacij, ki večajo dostopnost gradivu in pomenijo afirmacijo arhivske dejavnosti v strokovni in širši javnosti.

h) Knjižnična dejavnost

Knjižnico prepoznavamo kot podporo delu strokovnih kadrov, v določeni meri pa tudi kot podporo raziskovalcem v čitalnici. Redno se vpisuje knjižne novosti v sistem Cobiss, knjižni fond pa se sproti bogati in sicer predvsem na osnovi izmenjav domačih in tujih arhivov. Novi naslovi pa prihajajo v naš knjižnični fond tudi na podlagi "obveznega izvoda", ki ga pogodbeno opredelimo v primerih objav reprodukcij našega gradiva pri posameznih založnikih. Ob sprotnem pridobivanju publikacij in vpisovanju se dostopnost gradiva večja, razmišljanja pa gre usmerjati tudi v prihodnost, saj knjižne izdaje ob porasti digitaliziranega dostopa preko spleta že dolgo niso več edini vir dopolnilnega in bolj poglobljenega raziskovalnega procesa.

i) Organiziranje priložnostnih razstav in raznih kulturnih prireditev

Usmerjevanje javne službe k uporabniku je dolgoletni trend delovanja Zgodovinskega arhiva Celje. Organizacije dogodkov v arhivu so ključnega pomena za prepoznavnost naše dejavnosti, zato jih je potrebno še naprej izvajati. V letnih načrtih je vedno priprava vsaj ene lastne razstave in organizacija nekaj drugih dogodkov, bodisi ob predstavitvah publikacij bodisi ob odprtju gostujočih razstav. Zelo dobro sodelujemo z veliko šolami, tudi zunaj naše regionalne pristojnosti, ki dopolnjujejo svoje učne vsebine z obiski v arhivu. Že uveljavljen koncept delovanja širjenja naše službe in njena promocija "zunaj zidov stavbe" se je v zadnjih letih obrestoval z vidika večanja stikov z okoljem in vzajemnem sodelovanju tako z organizacijami kot tudi z društvi in posamezniki.

j) Knjigoveška in restavratorska dejavnost

Z nekaj opreme in znanja smo v arhivu sposobni izvajati osnovne restavratorske in knjigoveške posege na gradivu. V okviru razpoložljivih sredstev in kadrov bomo to dejavnost izvajali naprej, pri čemer dajemo prednost izdelavi prilagojene tehnične zaščitne opreme za starejše gradivo.

4. OCENA USPEHA PRI DOSEGANJU ZASTAVLJENIH CILJEV

Primerjava zastavljenega vsebinskega načrta s potrjenim programom za leto 2021 in poslovnim poročilom za leto 2020 nam kaže na naslednje značilnosti:

Tudi v letu 2021 je bil celoten svet še vedno močno zaznamovan s posledicami bolezni Covid-19, ki je v mnogočem vplivala na vsakdanjik, delo in odnose med ljudmi v poslovnem in zasebnem smislu. V marsičem so ukrepi v zvezi z omejevanjem gibanja in stikov vplivali tudi na delovanje javne službe arhiva, toda kot že izpostavljeno v predhodnem poglavju, pojav in omejitvev ni spremenila poslanstva delovanja arhiva. Nenadne spremembe so vplivale na razmere, ki so od zavoda terjale takojšnje prilagajanje sistemov delovanja. V veliki meri lahko povzamemo, da je na podlagi razumnega, strpnega in premišljenega ukrepanja ter solidarnega, kolegialnega in v sodelovanje usmerjenega delovanja kolektiva, bil izbruh epidemije v največji meri povsem obvladan. Delo je potekalo ves čas nemoteno, deloma prilagodljivo glede na predpisane ukrepe so zaposleni vselej z dobro organizacijo in preusmerjanjem in dobro koordinacijo nalog na komplementarnih področjih tistim, katerih določen čas niso mogli in smeli izvajati, dosegli zelo dober učinek, kar izkazujejo tudi rezultati, ki so priloženi v izpolnjenem obrazcu priloge: *Poročilo o delu za leto 2021*. Znotraj kolektiva smo v celoti skozi omejevanja in sproščanja ukrepov skozi valove, ki so sledili ohranili razmere, ki v delovnem okolju niso vodile k okužbam, s preventivnimi ukrepi in sledenjem pravilom ter predvsem z odgovornim pristopom smo v letu 2021 izvajali vse faze delovanja javne službe, še več kot to, v več primerih smo jih izvajali celo še bolj intenzivno, na več načinov in z rezultati, s katerimi so lahko uporabniki, partnerji, kolektiv, ustanovitelj in svet zavoda lahko zelo zadovoljni.

1. *Vrednotenje dokumentarnega gradiva pri javnopravnih osebah, dajanje pojasnil v zvezi z dolžnostmi javnopravnih oseb glede dokumentarnega gradiva, izvajanje strokovnega nadzora in usposabljanje uslužbencev, ki delajo z dokumentarnim gradivom*

Primerjava z zastavljenimi cilji v letu 2021 izkazuje glede na dane razmere zelo dober uspeh. Sodelavci v sektorjih, ki pokrivajo različne ustvarjalce so uspeli zunanjo službo organizirati v tolikšni meri, da so opravili 80 obiskov pri ustvarjalcih. Z več usklajevanja in koordinacije so časovno prilagodili kontakte na čas, ko je bilo to mogoče, dopustno in varno z vidika soglasja med partnersko ustanovo. Pri načrtovanju za leto 2021 se tudi z vidika uspeha v izrednem letu 2020 nismo več močno osredotočali na nove vale, ki so se zgodili v 2021, pričakovali smo več sproščanja kot omejevanja ukrepov, po drugi strani pa smo tudi s strani partnerjev in ustvarjalcev pričakovali več fleksibilnosti. Primerljivo z obdobjem pred epidemijo smo načrtovali 84 obiskov na terenu, izvedli smo jih torej le nekaj manj (v letu 2020 je bilo obiskov 83), resda v več primerih tudi pri nenačrtovanih ustvarjalcih, zaradi prvenstveno njihovih interesov ali pa omejitev kontaktov (posebej gospodarskih subjektov), ki so jih nekateri tudi v času sproščanja ohranjali. Poleg tega nabor raznolikih ustvarjalcev večja število tistih, s katerimi so bili kontakti vzpostavljeni preko drugih komunikacijskih kanalov (e-pošta, telefon). Torej kontakti z ustvarjalci v nobenem primeru niso bili postavljeni v drugi plan. Način interpretiranja kontaktov z ustvarjalci je z ene strani lahko tudi elastičen, saj priloga nabora kontaktov z ustvarjalci namreč našteje skupaj kontakte s 176 ustvarjalci.

Primerljiv z načrtom in rezultati prejšnjih let je tudi opravljen nadzor pri javnopravnih osebah, kjer smo jih našteali 80 (v letu 2020 je bilo 60 takih primerov nadzora). Priloga obrazca poročila za leto 2021 pod to točko kaže na nadvse pestro in prepleteno dejavnost strokovne službe na

terenu, katerega uspeha ne moremo meriti zgolj z opravljenimi obiski in nadzori, temveč se odraža v prepleteni komunikaciji z ustvarjalci dobesedno na dnevni osnovi. Kontakti med ustvarjalci in pristojnimi arhivisti so vezani predvsem na povečevanje pristojnosti, ki jo arhivska strokovna služba usmerja že na področje dokumentarnega gradiva. Služba se je tako veliko ukvarjala s potrjevanjem klasifikacijskih načrtov, s pripravo in izdajanjem navodil za odbiranje, z izločitvenimi sezname dokumentarnega gradiva in drugimi tekočimi posli vezanimi tako na pisarniško papirno kot tudi elektronsko poslovanje. V letu 2021 je bilo izdanih 18 (načrtovanih 6) navodil za odbiranje. Tudi tu je bil program presežen, predvsem zaradi interventnih izdaj navodil, saj so se pri nekaterih ustvarjalcih očitno prav zaradi epidemije odločili preusmeriti del dejavnosti v izvajanje obveznosti arhivske zakonodaje. Rezultat je sicer manjši kot leta 2020 (32 navodil), ko je bilo očitno, da so se z vidika epidemije, mnogi ustvarjalci usmerili prav na postopke izdaje strokovnih navodil za odbiranje. Po drugi strani postaja vsako leto postopek priprave in izdaje kompleksnejši in s tem zahtevnejši. Poleg tega smo se vključevali tudi v delo priprave pisnih strokovno tehničnih navodil za digitalno gradivo. Načrtovano smo opravili, z izjemo primera vzorčnih navodil za več stopenj sodišč za celotno območje države, ko odgovornost za izvedbo ni bila na naši strani zaradi manj učinkovitega dela Medarhivske komisije za pravosodje v letu 2021, smo pa zato opravili dodatno delo in na istem sektorju pokrili kar šest dodatnih organov.

Izvedba izobraževanj v letu 2021 je potekala skladno z načrtom in potrjenim programom 2021, v kvantitativnem smislu je bil tudi tu rezultat presežen. Seveda pa je bilo tudi na tem področju močno zaznavno pogojevanje pri omejevanju v kontaktih. V skladu s programom smo izvedli vseh predvidenih 5 izobraževanj in opravili še enega več, skupaj 6. Večino izobraževanj smo izvedli v času epidemije in sicer na prilagojen način z omejenim številom udeležencev preko spletnih aplikacij, ob tem pa smo preizkuse izvajali na nadzorovan in kontroliran način v prostorih. Skupno število slušateljev je bilo višje kot leto poprej. Na izobraževanjih je skozi celotno leto sodelovalo 325 slušateljev (v letu 2018/199, 2019/380 oseb, 2020/128). Rezultat je torej višji od predhodnih let, tako pri številu slušateljev kot tudi pri opravljenih preizkusih strokovne usposobljenosti, ki jih je v letu 2021 opravilo 65 posameznikov (2019/52, 2020/32). Vsi preizkusi so se opravljal zaradi izrednih razmer tudi preko spletnih konferenčnih povezav. Trend upada preizkusov iz prejšnjih let smo torej znova obrnili. Z rezultati dela na tem področju smo torej lahko zadovoljni, posebej glede na omejevanje in težje načine prilagajanja s strani ustvarjalcev. Skupaj je doslej skozi celotno periodo izvajanja te dejavnosti opravilo preizkuse v našem arhivu že 1.397 kandidatov oziroma kandidatk.

Celostno gledano smo torej v letu 2021 področje vrednotenja, nadzora in izobraževanja pri ustvarjalcih uspeli zelo dobro pokriti in dopolnjevali z vpeljavo novih pristopov in tehnologij. Slednje so sicer zgolj pripomoček, ki zbliža potrebno sodelovanje, a v izrednih razmerah edina možnost tovrstnega izvajanja dela. Stanje tako ocenjujemo na vseh področjih za povsem obvladljivo, pri čemer smo pozorni na to, da pokrivamo na letni osnovi po eni strani čimbolj raznolike tipe ustvarjalcev, po drugi pa tudi to službo izvajamo geografsko razpršeno, kar se spet dobro odraža iz priloge poročila pripravljenega obrazcu - *Poročilo o delu za leto 2021*.

2. Pridobivanje, vrednotenje in strokovna obdelava javnega in zasebnega arhivskega gradiva, izdelovanje inventarjev, vodnikov in drugih pripomočkov za uporabo arhivskega gradiva in njihovo objavlanje, objavlanje arhivskih virov

Na področju pridobivanja in strokovne obdelave arhivskega gradiva so rezultati v letu 2021 zelo dobri. Gledano na rezultate leta poprej in tudi na primerjavo s programskimi izhodišči celo

odlični. Zaznavni indeksi na prejšnji točki so očitno tesno povezani tudi z nekaterimi povečanimi indeksi primerjav v tem poglavju. Lahko pritrdimo trditvi, ki je veljala za leto 2020, da je očitno negativno dejstvo omejevanja osnovne dejavnosti ustvarjalcev očitno vodilo nekatere od njih, da so preusmerili resurse svojega dela od medčloveških kontaktov v polje dela v »epidemiološko varne arhive«, enako bi lahko rekli tudi za delo znotraj arhiva. V letu 2021 je bilo zaznati tudi razpršeno dejavnost na vseh pod to točko zajetih aktivnostih. Dinamika na področju pridobivanja gradiva je po eni strani težje predvidljiva in odvisna od več dejavnikov glede na konkretno nalogo, je pa glede na izvajanje in količino opravljenega dela vsako leto izvedena v primerljivem obsegu. Tako po številu fondov kot tudi po količini so rezultati iz leta v leto nekoliko spremenljivi in v letu 2021 smo postavili lestvico spet visoko in bomo z zanimanjem spremljali zato tudi rezultat v letu 2022, saj se številke v roku nekaj let izravnava in postanejo bolj primerljive. Dejstvo je torej, da smo v 2021 bistveno presegli na polju pridobivanja količine, ki smo jih planirali v programu in v preteklih letih. V letu 2021 smo od javnopравnih oseb prevzeli kar 52 fondov (2020/30, 2019/30). Količinsko pa smo prevzeli v letu 2021 (po programu planirano 38,5 tm) kar 144,2 tm arhivskega gradiva.

Tudi če se osredotočimo samo na pridobivanje zasebnega gradiva je situacija povsem primerljiva s predhodnimi leti (2019 prevzeli 20 fondov, 2020 19 fondov), saj smo v letu 2021 prevzeli 18 fondov. Tudi količinsko pa smo planiran rezultat preseгли, saj smo prevzeli 12,5 tm (v letu 2019 prevzeli 7,8 tm, 2020 pa 13,6 tm). Prevzeme zasebnega gradiva ocenjujemo v zadnjih letih za zelo uspešne predvsem z vidika zagotavljanja celovitosti in vsebinske pokritosti vsebin, ki jih je nemogoče prevzemati preko javnopравnih oseb in prav zato zagotavljajo takšni prevzemi (v največji meri so to darovi posameznikov) eno od ključnih stopnic k preseganju upravne službe arhiva in utemeljitvi arhiva kot tiste institucije, ki zagotavlja pokritost vsebin za čimbolj širok zajem zgodovine človekove dejavnosti.

Na tem področju gre pomembno izpostaviti prelomno leto 2020 z vidika združitve dveh podatkovnih baz. Od 4. septembra 2020 je bila namreč implementirana nova združena baza podatkov SJAS, ki je združila vzajemno bazo podatkov regionalnih arhivov skupaj z bazo Arhiva Republike Slovenije. Gre zagotovo tudi za enega od svetovnih unikumov v arhivistiki na nivoju javnih arhivov, saj je odločitev za fuzijo obeh baz bila zelo drzna rešitev z vidika tveganja po popolni normalizaciji in združitvi dveh baz, ki sta delovali sicer v primerljivem okolju aplikacije ScopeArchiv, a vendar so strukture podatkov in modulov rabe bile nekoliko različne. S tega vidika je bilo že v času pred združitvijo obeh baz potrebno opraviti veliko sistemskih rešitev v smislu združljivosti obeh baz podatkov na enotno osnovo.

V letu 2021 smo tako na podlagi nove baze prišli do implementacije nove rešitve, ki že ima vpliv na uporabnike, saj od druge polovice leta 2021 deluje Virtualna arhivska čitalnica – VAČ, ki pomeni vstopno točko uporabnikom tako za pregledovanje kot tudi za naročanje arhivskega gradiva.

Seveda pa je za uporabnike ključno »skrito« delo, ki ga vnašamo v javnih arhivih z delom na posodabljanju in kreiranju novih podatkov v bazo. Tako lahko v letu 2021 postrežemo z novimi podatki in spret ocenimo, da smo na področju vnosa podatkov v bazo bili zelo uspešni.

Sproti pa so se vnašali preko leta podatki, ki so številčno nadgradili vnose preteklih let.

Pirast podatkov je zaznaven tudi ko vzamemo v precep vnose s strani Zgodovinskega arhiva Celje. V letu 2021 smo namreč v skupno bazo prispevali kar 52.002 zapisov (2020/42.833 zapisov), kar je 9.169 več kot leto poprej, povsem primerljivo pa s presežkom v letu 2017 in 2018 (2019 = 29.326 ; 2018 = 45.964; 2017 = 41.597; 2016 = 31.670). Rezultat je posledica le v mali meri obdelave in uvozov podatkov v sistem, temveč gre za posamične (nove) ročne vnose.

Skupno število zapisov v skupno bazo modula popisovanje gradiva s strani Zgodovinskega arhiva Celje je tako ob koncu leta 2021 štelo že 450.687 vnosov (2020/398.623, 2019/356.437), od tega jih je bilo v letu 2021 na nivoju fonda novih 19 (2020/30, 2019/25), na nivoju serij 356, (2020/1323, 2019/1000), na nivoju podserij 983 (2020/657, 2019/374), na nivoju združenih dokumentov pa ta rezultat najbolj izstopa 49.717 (2020/40.188, 2019/26.605) in na nivoju dokumentov 927 (2020/635, 2019/1.307) zapisov. Strokovni kader si ob tem zasluži pohvale, saj je po drugi strani ta segment dela le eden od mnogih drugih, ki jih opravljajo bodisi arhivisti, arhivski sodelavci ali arhivski tehniki.

Ob tem delu omenimo še delo, ki je bilo opravljeno na pregledovanju in redakciji že vnesenih podatkov. Potrebo po tem procesu smo izpostavljali že v preteklih letnih poročilih, prav prilagajanje dela zaradi epidemije pa nam je v letu 2020 na tem področju ponudilo novo priložnost, da se z resursi bolj intenzivno vključimo v ta segment poprej manj izpostavljenega dela. V letu 2021 smo to delo nadaljevali, niso se pa temu delu posvečali kadri v toliki meri kot leto poprej, ko je bila ta naloga predvsem vezana na krajše obdobje prestavite na delo od doma. Slednjega v letu 2021 nismo izvajali, saj nam razmere v stavbi nudijo dobre pogoje. V letu 2021 so bili pregledani vnosi na 20 enotah (2020/458) znotraj drevesne strukture popisnih enot, mnogi od teh tudi nižje od nivoja fonda/zbirke, tudi do dokumenta.

Dopolnjevanje podatkovne baze je rezultiralo tudi v prirasti vlog uporabnikov, ki posredujejo svoje zahteve na podlagi objavljenih zapisov v bazi in dostopnih preko iskalnika na spletu. Kot uspešno bi ocenili tudi rabo elektronskega vodnika, ki je dostopen preko podstrani – portala vodnik.zac.si na naši glavni spletni strani. V posebljeni in prilagojeni izkušnji poizvedovanja vodnika - »arhivskega duhca« sta učinkovito povezana sistema, ki delujeta tudi neodvisno drug od drugega.

3. Vrednotenje javnega dokumentarnega gradiva v arhivih, izločanje nepotrebnega dokumentarnega gradiva in odbiranje arhivskega gradiva v arhivih ob strokovni obdelavi

Na področju vrednotenja smo načrtovali delo na 30 fondih in zbirkah, poročilo pa kaže izvedena dela kar na 83 fondih. V veliki meri gre tu le deloma za vrednotenje, največji del tega dela in izkazov gre predvsem na (pre)urejanje gradiva in strokovno obdelavo, ki temelji na prevzemnih seznamih. Deloma gre tudi za združevanja ali pa preurejanja posameznih delov gradiva v nove posamezne fonde, ki so poprej bili deli enega ali pa različnih zbirk in fondov. Ta proces preurejanja je še posebej zamuden, saj zahteva vpeljavo celostnega postopka obdelave gradiva, skoraj kakor bi praktično na novo opravili prevzem, urejanje in popisovanje.

Tudi na tem področju so rezultati in primerjava programa 2021 kot tudi preteklih let zelo dobri, presežni in pohvalni. Kot izkazuje priloga obrazca je skupaj delo v letu 2021 potekalo kar na 134,2 tm (2020/87,2 tm) gradiva. S tem smo bistveno presegle rezultate preteklih let 2019 (49,50 tm) in tudi leta 2018 (76,10 tm).

Ob tem smo zaključili dela kar na 72 popisih - planiranih (19), kar količinsko izkazuje delo na 118,7 tm (2020/163,42 tm, 2019/51,6 tm) gradiva.

Ocenjujemo, da je rezultat posledica bolj fokusiranega dela na gradivu, namesto na področjih, ki so bila bolj podvržena omejitvam, kar kaže tudi na to, da se je usmerjalo v nove naloge in delo ter se strokovni delavci niso podvrgli situaciji, ko bi preprosto podlegli situaciji, da zadev

ni mogoče opraviti zaradi zunanjih okoliščin, v nasprotju s tem so ravnali premišljeno, strateško naravnano ter delo usmerili v področja, na katerih se bodo pokazali rezultati tudi dolgoročno in posebej v prednostih, ki bodo v prihodnosti koristile uporabnikom arhivskega gradiva.

4. Hranjenje in materialno varstvo arhivskega gradiva

V letu 2021 nismo izvedli večjih investicij v smislu nabav nove opreme in preurejanja prostorov, saj smo se temu posvečali dokaj intenzivno v letih poprej, ko smo kar nekaj prizadevanj namenili izboljševanju pogojev hrambe in materialnega varstva arhivskega gradiva.

V posebni delavnici smo v letu 2021 izdelali 2.009 arhivskih škatel, to je standardnih in posebnih arhivskih škatel, kar nam omogoča razmere, da lahko sproti in v prihodnosti zamenjamo več tehnične opreme v arhivu in zagotovimo boljše materialne pogoje za vse gradivo, ki ga bodisi preurejamo bodisi se z novimi prevzemi vključuje v nove in dopolnjene fonde in zbirke.

Digitalizacijo smo izvajali po eni strani glede na program, po drugi pa predvsem glede na interes posameznih uporabnikov, ki so se tekom leta seznanjali z gradivom, ki ga hranimo. V letu 2021 smo izvedli in presegli program (planirano 18.000 posnetkov) z opravljenimi kar 35.374 posnetki. V največji meri gre temu zasluga predanosti osebja, poleg tega pa je na postavki viden tudi velik posluš Ministrstva za kulturo za to področje, saj nam je z dodatnimi sredstvi zagotovilo zelo prepoznaven zagon pri začetku projekta digitalizacije šolskih kronik. Rezultat v številkah je glede na predhodna leta kar močno izstopajoč (leto / št. posnetkov: 2016/9.177, 2017/17.761, 2018/23.883, 2019/11.052, 2020/11.594).

Številka v letih torej variira predvsem glede na posnetke, ki so opravljeni s strani zunanje izvajalca, v letu 2021 je bilo opravljenih kar 24.566 posnetkov (2020/3.798) s strani zunanje izvajalca projektno, ob tem pa izpostavimo, da z leti držimo trend, ki se opravi z digitalizacijo v hiši. Ob tem se lahko še izpostavi, da se tehnična podpora skeniranju izvaja brez pomoči začasnih zaposlenih preko programa javnih del, na katere se je tudi v preteklih letih nanašal presežek v številu opravljenih digitalizacij arhivskega gradiva.

V letu 2021 smo spet ocenili in prepoznali kot ključno tudi odločitev, da ob smo ob odobritvi ministrstva ter soglasju sveta zavoda v letu 2020 šli v nakup tračnega skenerja, ki nam je omogočil digitalizacijo večjih formatov. S tem omogočamo strankam hiter in učinkovit servis že znotraj postopkov, ki jih skoraj v vseh primerih vodimo digitalno skozi postopke od prevzema vloge, do odgovora s predajo digitalizacij/reprodukcij.

5. Vodenje evidenc javnega in zasebnega arhivskega gradiva

Odstopanj ali razlik s strani preteklih let ali s strani primerjave programa ni zaznati. Nekaj dela se je opravljalo na raziskovanju poslovnih procesov in vodenju ter usklajevanju elektronske evidence ustvarjalcev arhivskega gradiva »RegUst«, a je bilo slednje omejeno z vidika usmerjanja posameznih arhivov v času dela epidemije na lastno »notranje« delo, v določeni meri pa je bila v času valov epidemije kar občutno zaznana pomanjkanje potrebe po vodenju in bdenju nad vzajemnimi projekti v okviru SJAS, kar je po svoje razumljivo vpričo posebne situacije in osredotočanja na obvladovanje in soočanja z "novo realnostjo", ki je v

posledicah puščala sledi tudi deloma na opravljanju nalog, ki so izrazito zaznamovane s sodelovanjem in usklajevanjem z (zunanji) partnerji. Vodenje evidenc se je prilagajalo tudi drugim aktivnostim, ki so bile vezane na nastanek skupne baze slovenskih arhivov.

Nadaljevalo se je usklajevanje in normalizacija podatkovnih baz na novi klasifikacijski shemi razporeditve področij, kar je pomenilo, da so se posamezni fondi prenašali v druge skupine fondov. Kljub temu, da je del nalog že bil dokončno rešen v 2020, se je v korekcijah, redakcijah in usklajevanju nadaljeval tudi v letu 2021.

Preko leta se je nemoteno dopolnjeval register fondov in zbirk. V letu 2021 smo prešli mejo 1.700 fondov in zbirk, tako da je sumarno hranil arhiv ob koncu leta gradivo v okviru 1708 fondov in zbirk. Dopolnjevala se je evidenca o prevzemih arhivskega gradiva, tekoče pa se je dopolnjevala tudi evidenca preizkusov strokovne usposobljenosti delavcev javnopravnih oseb, ki delajo z dokumentarnim gradivom.

Vezano na odloke Vlade RS in usklajeno s smernicami in predlogi, ki smo jih dobili ob več inšpekcijskih pregledih (ki niso ugotovili nepravilnosti) v zvezi z izvajanjem odlokov med epidemijo Covid-19, smo skozi leto 2021 vpeljali vodenje evidence PCT (preboleli, cepljeni, testirani) za zaposlene ter jo posodabljali, spremljali in ažurirali po potrebi glede na spremenjene okoliščine.

6. Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini

V letu 2021 se je pokazalo spet kot mogoče, da se izvede potrjen program evidentiranja gradiva v Arhivu Jugoslavije (Srbija). Glede na kontinuirano delo in vsebine evidentiranja predhodnih let, se je v prvi fazi vpeljalo pregledovanje in končno tudi popisovanje gradiva v okviru določenega fonda. Z vidika težavnejših protokolov in potreb po rezervaciji prostora v čitalnici, je bilo potrebno k programu pristopiti bolj načrtno. Od po programu predvidenih 8-10 dni evidentiranja v Arhivu Jugoslavije se je izvedlo glede na okoliščine in racionalno zastavljene možnosti skupaj 7 dni evidentiranja. Rezultati bodo v prihodnosti objavljeni v eni od serij Arhiva Republike Slovenije »Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini«.

7. Evidentiranje zasebnega arhivskega gradiva pravnih in fizičnih oseb

Evidentiranje zasebnega gradiva se izvaja skladno s strategijo in izkazanimi potrebami kot tudi glede na odzive in utečeno prakso. Arhiv daje prednost delu z javnopravnimi osebami, kar je razumljivo glede na obveznosti, obseg in tudi glede na potrebe. Evidentiranje zasebnega arhivskega gradiva poteka manj načrtovano in se težje usklajuje z imetniki, od katerih se zahteva v primeru razglasitve tudi dolžnosti. Arhiv goji stike z zasebniki, za katere se domneva, da hranijo gradivo, ki ima lastnosti arhivskega, a ocenjujemo, da slednjim operativno boljše ustreza stanje, ko dolžnosti ne prevzamejo. V letu 2021 se je spet pokazalo, kakšnim situacijam so podvrženi procesi evidentiranja zasebnikov, ko smo npr. načrtovali tovrstne stike z ustvarjalci (npr. Radio Štajerski val/Radio Šmarje). V praksi se poslužujemo postopka, da namesto razglašanja imetnikov, od posameznikov ali zasebnih organizacij raje gradivo prevzamemo (najpogosteje na podlagi darilne pogodbe) in s tem preskočimo proces evidentiranja. Poleg tega pa je prevzeto arhivsko gradivo od zasebnika na ta način tudi kasneje praviloma boljše dostopno, saj se vodi po prevzemu enako kot javno arhivsko gradivo in slednje določa tudi politiko dostopa.

8. Uporaba arhivskega gradiva

Uporaba arhivskega gradiva je področje, ki je v letu 2021 zelo zaznamovalo delo arhiva. Povpraševanje po informacijah v arhivskem gradivu in s tem povezana uporaba gradiva skozi leta namreč raste. Po eni strani je trajanje epidemije in vpeljava omejitev glede kontaktov vplivala na delo, ki se nanaša na dostop do arhivskega gradiva, po drugi pa se tega dejstva ne prepozna v obveznostih in številu opravljenega dela, ki se je pokazalo, saj so razmere vsekakor izkazale rezultat, ki je močno zaznamovalo delo celotnega kolektiva. Številke so tudi v letu 2021 presežne in kažejo na trend izrazitega povečevanja povpraševanja in tudi posledično ključne vloge arhiva, ki jo slednji opravlja kot servis državljanom. Spet lahko izpostavimo dejstvo, da arhiv postaja vedno bolj organ, ki je podaljšana roka procesom upravnega in pravosodnega poslovanja. Vpetost v sisteme, ki so vezani na zagotavljanje pravne varnosti državljanov in na okolje, ki omogoča tudi zagotavljanje dokumentacije pri različnih poslih in servisih, kaže na to, da bo arhiv v prihodnosti moral krepiti ter vzpostavljati nove smernice strateškega prilagajanja, ki dediščinsko institucijo vodijo v polje poznavanja in obvladovanja (u)pravnih postopkov.

Številčnost vlog v upravne namene izkazuje močno intenziteto in porast zanimanja za arhivsko gradivo. V letu 2021 so sodelavci obdelali kar 2.045 (2020/1.654) vlog v upravne namene (2019/2.134, 2018/1.827). Pri teh vlogah smo pisno izdali 1.900 potrdil (2020/1.450, 2019/1.750). Ob tem smo v letu 2021 izdelali 17.542 reprodukcij (2020/17.397 (2019/23.090, 2018/23.025)). Med reprodukcijami se izkazuje že več let trend večjega števila izdelanih digitalnih reprodukcij, tudi zaradi izrazitega preusmerjanja posredovanja gradiva preko e-pošte in prilog zaradi epidemije, oziroma vpeljanih novih poslovnih procesov, ki omogočajo direktno digitalno komunikacijo. Izkazane količine torej več kot izkazujejo, kako je delo v arhivu, navkljub okoliščinam valov epidemije, potekalo ustaljeno in nemoteno, celo nasprotno, pritisk na reševanje vlog je bil pogosto zelo zaznaven, še posebej in tudi zaradi znanih okoliščin je bilo potrebno delo organizirati na način, da pri servisu uporabnikom tega ni bilo zaznati.

Tudi v letu 2021 so po vsebini močno izstopale vloge, ki so bile vezane na gradbene zadeve. Področna zakonodaja s polja nepremičnin in gradbeništva je močno vplivala na porast tovrstnih vlog in tudi vplivala na razporejanje dela. Vlog vezanih na gradbene zadeve je bilo v letu 2021 okrog 80 % (2020 in 2019 enako, to je 77%), poleg teh gre izpostaviti še premoženjskopravne zadeve, ki jih je bilo 12% (2020/14 %). Slednje so vezane tako na vloge občanov/državljanov, njihovih zastopnikov pravic, kot tudi in predvsem pravosodnih in upravnih organov.

Skupaj s številom vlog obenem raste tudi količina vlog, ki niso oddane popolno ali vsebujejo pomanjkljive podatke. Take vloge zahtevajo dodatno obravnavo, pogostejše stike z uporabniki, veliko pa je tudi potrebe po usklajevanju in dogovarjanju, če uporabnikom, posebej tistim z namenom zagotavljanja dokazil za upravne postopke, ustreza dokumentacija (v celoti ali le v posameznem delu), ki jo hranimo, kar pomeni dodatno komunikacijo in usklajevanje, ki naposled vodi do zaključka postopka z izdajo reprodukcije gradiva.

Ne le z vidika števila opravljenega dela, ampak tudi z vidika številnih odzivov uporabnikov, ki se na naše delo pogosto odzovejo s pohvalami in komplimenti, ocenjujemo, da je opravljeno delo uspešno, še več, odzivi kažejo na to, da je standard storitve v več primerih visok, saj se ne usmerja le na rezultat, ampak uporabnikom pomaga do uspešne rešitve tudi skozi celostno razumevanje in kvalitetno opravljanje vseh postopkov.

Po drugi strani je arhiv v letu 2021 nudil oporo z dostopom do gradiva tudi raziskovalcem v čitalnici. V letu 2021 je bilo uporabnikov čitalnice 308 (2020/461; 2019/1.106; 2018/681; 2017/528). Rezultat vrednotimo kot uspešen, četudi je številka nižja od let poprej, a bo razlog zato verjetno utemeljen z vidika več osredotočenosti na digitalno in neposredno komunikacijo

preko spletnih orodij, po drugi strani pa morda tudi glede na to, da smo obisk čitalnice usmerili v sistem vnaprejšnjega naročanja. Rezultat je nižji morda tudi zavoljo preusmerjanja metod raziskovanja in okoliščin, da posamezni znanstveni in poljudni raziskovalci v svojih pristopih dela vedno bolj koristijo zgolj vire, ki so dostopni preko spleta. Po eni strani nas manjši interes skrbi glede na to, da prepoznavamo in poznamo pomen primarnih virov, po drugi strani pa verjamemo, da bo v prihodnosti pomen arhivskega gradiva bolj rasel v smislu dopolnjenih in novih raziskav ter bo potreben za bolj celovito in vsestransko obdelavo posameznih tem, saj parcialne in sumarne obdelave raziskav na podlagi povzemanja ne bodo prinesle boljših rezultatov, v koliko se v raziskave ne bo vključil tudi »mikro« svet podatkov in informacij, ki jih najdemo lahko zgolj v unikatnem arhivskem gradivu.

Glede na določila 65. člena ZVDAGA se je v zadnjih letih kot novost pokazala tudi potreba po izvajanju anonimizacije gradiva. Slednja se opravlja tudi na gradivu, za katerega sprva nismo pričakovali, da bo potreba, kot npr. na gradivu povezanim s fondi s področja šolstva, mestoma pa se izvaja tudi na fondih pravosodja, uprave, gospodarstva in družbeno-političnih organizacij. Ker gre za gradivo, ki ga bi ga uporabniki želeli čimprej uporabljati, je treba naloge opraviti tudi na račun začasnega izpada drugih aktivnosti, pogosto pa tudi stranke nimajo dovolj utemeljenih razlogov, da bi jih napotili na Arhivsko komisijo, saj jih bolj kot opravljanje raziskav v interesu javnosti zanima njihova »osebna« zgodovina ali zgodovina družine ali ožjih skupnosti. Anonimizacijo na tem mestu omenjamo bolj v smislu izpostavljanja posebnosti in predvsem specifičnosti v oceni vsebin in naravi dela ter kot enega od pristopov, kateremu se je bilo potreba prilagoditi v smislu zagotavljanja novega in raznolikega servisa uporabnikom.

9. Kulturna, vzgojna in izobraževalna dejavnost

Kulturna, vzgojna in izobraževalna dejavnost je ena od dodanih vrednosti dela, nalog in rezultatov, ki se v učinkih, posledicah in občutenju vrednosti dela arhivske javne službe prepozna z vidika družbe in okolja, kjer je arhiv skozi več sfer dela prisoten. Z vidika izpostavljene predstave javnosti, ki arhivske institucije postavlja v odmaknjene, odtujene in včasih celo preveč skrivnostne prostore (preteklosti), se v Zgodovinskem arhivu Celje že dolgo trudimo preseči delo, ki je v bistvu resnično v veliko ozirih skrito javnosti, pa vendar s svojim poslanstvom tako močno vpliva na identiteto prostora in s tem tudi na doživljanje sodobnosti. S širjenjem in komuniciranjem z javnostjo, ki hoče dejavnost postaviti na ogled tudi »zunaj zidov« arhiva in opozarjati na pomene skrbi za dediščino in posebej njenega sodobnega razumevanja, prestopamo pragove stereotipno odmaknjenih in v javnosti pogosto marginaliziranih arhivov. Zgodovinski arhiv Celje je v lokalnem okolju pa tudi v širši regiji že nekaj časa prepoznaven po širši kulturni vpetosti v mrežo dejavnosti, ki jo izvajajo sorodne institucije in nevladne civilno družbene organizacije. Vezano na promocijo kot tudi večanje dostopa do arhivskega gradiva potekajo že dolgo v »Hiši pisanih spominov« večplastne aktivnosti. Sklop kulturne, vzgojne in izobraževalne dejavnosti se kaže kot eden izmed bolj izpostavljenih in prepoznavnih sklopov dejavnosti arhiva, ki se trudi za permanentno prepoznavnost, sodelovanje ter vpetost v okolje. Vsem generacijam in področjem dejavnosti daje tako Zgodovinski arhiv Celje vtis zanimive, odzivne in sodobne institucije. Poudariti pa gre tudi, da je ta sklop kot posebnost v zelo tesni navezavi na vse tri stebre delovanja arhiva, tako na dejavnost vezano na ustvarjalce, hrambo z obdelavo, predvsem pa se navezuje na tretji steber, ki je vezan na dostopnost in uporabo arhivskega gradiva.

V letu 2021 je bila podobno kot leta poprej dobro sprejeta in izpostavljena zopet razstavna in publicistična dejavnost. Vpričo znanih razmer smo dejavnost še bolj izrazito usmerili v zunanje

»intervencije« razstav po različnih lokacijah. Vselej pa se razstave, ki jih Zgodovinski arhiv Celje pripravi in posreduje prek njih sporočila, fokusirajo na izvajanje arhivske javne službe ter izpostavljajo vire in se manj ukvarjajo z interpretacijami zgodovine. Ob tem se deloma ograjujemo od tradicionalnih muzejskih tipov razstav, kar pa je po našem mnenju edino pravilno, v kolikor hočemo izpostaviti prepoznavnost in tudi utrjevati pozitivno podobo arhivske javne službe, predvsem pa kazati na njen potencial in neideološke okvirje, ki napeljujejo človeka k razmisleku, refleksijam in podarjajo v njem kritični moment motrenja sveta.

Med razstavno dejavnostjo se je v preteklih letih izkazalo kot zelo smiselno in utemeljeno dosledno držanje koncepta serij razstav, ki namesto posameznih razdrobljenih projektov v javnosti dobijo prek več let kontinuiranega izvajanja boljše prepoznavnost in s tem tudi odziv.

Med zunanjimi razstavami na prostem omenimo dva serijska projekta: Arhiv v regiji in Arhiv v mestu. Z razstavo Dobrna v dokumentih Zgodovinskega arhiva Celje smo v idiličnem območju zdraviliškega parka Dobrna postavili skupaj z lokalnimi partnerji na ogled izbor reprodukcij arhivskega gradiva, ki ga hranimo v raznolikih fondih in zbirkah o Dobrni. Projekt kaže na pomen vpetosti arhiva kot regionalne institucije, ki okolju ob tem, da iz njega prevzema gradivo, vsebine vezane nanj tudi vrača v izvorni in atraktivni obliki. Na podoben referenčen način nagovarjamo tudi s projektom Arhiv v mestu, kjer se v zadnjih letih na najbolj izpostavljenih in frekventnih mestnih lokacijah predstavljamo z gradivom, ki bazira na mediju fotografije. Skozi mesec junij je bila na Krekovem trgu v Celju na ogled razstava Celje: črno-belo v osemdeseta, katera predstavlja neprecenljiv in zelo kvaliteten fotografski opus avtorja Edija Masneca. Fotografije z razstave in opus avtorja izkazujejo v dolgem časovnem loku ter tako v dokumentarnem kot umetniškem izrazu veliko vrednost ter pomenijo napoved bolj dolgoročnega sodelovanja v smislu ohranitve njegovega opusa.

Kot eno od rdečih niti predstavitvene dejavnosti arhiva smo skozi celo leto 2021 bili tudi v znamenju s strani Vlade RS razglašenega »Leta Josipa Ipavca«. Temelječ na izvirnem in dragocenem arhivskem gradivu, ki ga hranimo v več fondih in zbirkah smo predstavili projekt »To je krasna obitelj, ti Ipavci«: Franc, Benjamin, Gustav in Josip Ipavec v arhivskem gradivu, ki je rezultat imel v privlačnem katalogu ter potujoči zunanji razstavi, ki je v letu 2021 obšla štiri lokacije, ki jih navezujemo lahko na družino Ipavec in so se smiselno stekle v kontekstu dialoga kulture in povezovanja med institucijami in akterji. Razstava je gostovala v Šentjurju, Hočah, Semiču in Ivančni Gorici.

Vse tri zgoraj omenjene razstave so tudi po izteku na voljo na ogled na portalu Virtualni.ZAC, katerega smo v letu 2021 vsebinsko in oblikovno prenovili in mu dodali nekaj novih funkcionalnosti (ob 3D sprehodih tudi posnetki lokacij z dronom, povezave vsebin neposredno na spletno trgovino itd.). Spletni portal Virtualni.ZAC je v času valovanj epidemije omogočil vzpostavitev platforme, katere se bomo posluževali tudi v prihodnosti – ne glede na zdravstvene razmere. Z njim smo nadgradili možnost interaktivnega sprehoda po arhivu, ki smo ga predstavili prvič leta 2018, nova zasnova pa prinaša priložnost nadgrajevanja vsebin tudi v prihodnjih letih.

Poslanstvo dostopa do arhivskega gradiva kot kulturne dobrine smo torej nadgrajevali na različne načine. Predvsem smo preko vsebin, ki so dostopne bodisi na zunanjih površinah ali pa preko spleta v veliki meri kompenzirali in nadgradili izpad neposrednih stikov z izobraževalnimi institucijami. Obiski šolskih skupin v arhivu so namreč z vidika novih razmer izrazito upadli, zaradi pogojev in nemogočega sprotnega prilagajanja vezano na prostore in

kadre pa jih v letu 2021 nismo izvajali na način (z obhodom po prostorih), kot pred epidemijo. Kljub temu lahko naštejemo nekaj obiska v arhivu vezanega predvsem na razstavo »Memento mori: smrt in odnos do nje v arhivskem gradivu«, ki smo jo prav zavoljo omejitev in tudi kvalitetnega nagovora ohranili še v razstavnih prostorih in nam pomeni še vedno eno od točk stika z zunanjimi obiskovalci. V letu 2021 smo tako našteji obisk 10 skupin, skupaj 299 obiskovalcev (v letu 2020: 11 skupin 83 obiskovalcev; v letu 2019: 58 skupin, 2.080 obiskovalcev; v letu 2018 kar 3.313 obiskovalcev). Trend vsekakor daje misliti ter nam tudi nudi nove osnove za razmislek delu v prihodnje. V skromnejši seštevek obiska (razstave) se seveda ne štejejo drugi obiskovalci arhiva, čitalnice in oni, ki jih na gostovanjih ali zunanjih razstavah ne moremo prešteti.

Ob dejavnosti razstav izpostavimo še sodelovanje pri nekaterih drugih projektih, kjer nismo bili glavni nosilci, razstave pa so bile tudi izhodišče za izdajo posebnih publikacij. K temu omenimo kot primer dobre prakse vpetosti in sodelovanja arhiva z drugimi institucijami v Celju pripravo razstave »Lepo mesto« ob 150. letnici kulturnega in turističnega društva Celje, ki je povežalo prav vse kulturne institucije v Celju ter primer obeleževanja 100 letnice Ljudske univerze v Celju z razstavo in publikacijo.

Pravzaprav je težko prešteti in našteji vse primere, kjer je arhivsko gradivo, ki ga hranimo našlo kontekstualizacijo in aktualizacijo v nagovorih kulturne ali izobraževalne narave. Pod točko 11.2.2. Uporaba gradiva za razstave in druge prezentacije v prilogi poročilu lahko razberemo raznolike oblike uporabe arhivskega gradiva v raznolikih okoljih in pri raznolikih subjektih, ki so v razponu od rabe v znanstveno-raziskovalne namene do bolj trivialnih in vsakodnevnih srečevanj podob preteklosti na ponudbi gostinskih tiskovin...

Ob prisotnosti aktivnosti v okolju mesta, regije in države pa gre izpostaviti še delež vpetosti v aktivnosti v mednarodnem okolju delovanja arhivov. Tudi v letu 2021 smo iniciativno in z veliko mero angažmaja vstopili v projekt obeleževanja Mednarodnega arhivskega tedna. Na iniciativo Zgodovinskega arhiva Celje in Mestnega arhiva Ieper iz Belgije je tudi letos združilo moči in znanje več arhivov iz držav Evropske unije. S serijskim projektom »International Archives Week Challenge«, smo nagovorili strokovno in laično skupnost z objavo reprodukcij in opisov arhivskega gradiva na temo kolesarjenja. V projektu je sodelovalo 16 arhivov iz 16 držav Evropske unije, rezultat projekta pa je objavljen v elektronski publikaciji in brošuri z omejeno naklado v angleškem jeziku.

Kulturna, vzgojna in izobraževalna dejavnost arhiva se je v letu 2021 zrcalila tudi preko spletnih predstavitev in skozi koriščenje sodobnih informacijskih kanalov. Pri tem mislimo tako na utečeno komuniciranje preko spletne strani ter na vpeljana elektronsko obveščanje, predvsem pa na komunikacijo preko družabnih omrežij. Arhiv že od leta 2011 redno vzdržuje in dopolnjuje vsebine na Facebook strani, izvajajo se aktivnosti na Youtube kanalu in Twitter profilu, lep uspeh pa je zaznan v odzivih tudi na omrežju Instagram (z moduloma objav in zgodb). V letu 2021 smo preko Mail-Chimp platforme naročenim naslovnikom občasno pošiljali preko e-pošte naše spletne novice, ki se največkrat nanašajo na priložnostne aktivnosti (predstavitve spletne rubrike Iz hiše pisanih spominov, predstavitve publikacij, dogodkov, kjer smo organizatorji ali soorganizatorji itd.)

Vežano na organizacijo dogodkov, po svoje pa tudi na zahtevne razmere, izpostavimo še organizacijo strokovnega srečanja skupaj z Arhivskim društvom Slovenije, ko smo v Rimskih toplicah izvedli 30. zborovanje Arhivskega društva Slovenije z naslovom »Hibridni arhivi«. Posvet ocenjujemo tako z vidika vsebin kot izvedbe za zelo uspešen in je za širšo slovensko

arhivsko srenjo pomenil praktično edino večje strokovno srečanje v živo pri nas, kar je z vidika ohranjanja in mreženja človeških potencialov področja pomenilo trenutek, katerega bomo lahko z leti na poseben način vrednotili tako z vidika preteklosti kot prihodnosti.

Proti koncu tega poglavja omenimo zgolj še dve zelo pomembni monografiji, ki sta zaznamovali in obeležili leto 2021 ter s katerima je arhiv pomembno sooblikoval predstave o pomenu in večplastnosti delovanja in posega arhivskega gradiva v interpretacije konkretnih tem.

Prva je monografija Jožeta Volfanda z naslovom *Odkrito in zakrito v času osamosvajanja Slovenije: Celjski večeri 1989-1993*. S sozaložnikoma Muzeje novejšje zgodovine Celje in družbo Fit media smo izdali unikatno pričevanje o času slovenskega osamosvajanja in predvsem razpada bivše države. Gre sicer v prvi vrsti za delo in zasluge avtorja, ki je tako z dogodki pred tremi desetletji kot tudi z aktualno interpretacijo vtisnil nov pečat vpogledom v čas osamosvajanja, sozaložniki pa smo mu s prispevki dodali in vrnili kredibilnost v naše poslanstvo hrambe in dostopa do gradiva in informacij, ki ga opravljamo ter se z njim vpeli v čas slavljenja in kritičnih razmislekov o nastanku naše države.

Druga pa je publikacija *#receptiizarhiva: stoletni kuharski zapiski za sodobno rabo*, s katero smo partnerji: Zgodovinski arhiv Celje, Srednja šola za gostinstvo in turizem Celje in Kulturni dom Krško - enota Mestni muzej pokazali, kako je lahko arhivsko gradivo izviren navdih za vpeljavo sodobnih gastronomskih trendov. Rokopisno gradivo so na srednji gostinski šoli v Celju vzeli kot osnovo za izdelavo sodobnih kuharskih receptov, ki se jih slehernik lahko posluži, knjižna publikacija pa ponudi tudi direktno povezavo na reprodukcije originalnega gradiva. Knjiga, katere naklada je zaradi uspešne promocije in atraktivnosti že pošla ob koncu leta 2021, je več kot knjiga receptov, saj ob njih prinaša tudi vpogled v zgodovino delovanja Hotela Triglav v Sevnici, od koder izvirnik z zvezki receptov tudi izhaja.

Vsi naštetih projekti tako ne kažejo na Zgodovinski arhiv Celje kot na prepoznavno institucijo v okolju, ampak z druge strani nagovarjajo javnost tudi k drugačnemu razumevanju sodobne vloge javne arhivske službe, saj slednja ne prepozna vloge le v »čuvanju preteklosti«, ampak je vedno bolj vpeta tudi v sodobnost in je z vsebinami (lahko) prepletena in omrežena tudi s človekovim vsakdanjikom.

10. Raziskovalna dejavnost

Raziskovalna dejavnost se po eni strani goji načrtno in usmerjeno glede na trende in naravo nalog, po drugi pa se odziva na potrebe okolja. V letu 2021 se je dejavnost usmerjala prvenstveno na polje arhivistike in raziskav preteklosti. Področje sicer ne kaže odstopanj od zastavljenih ciljev prejšnjih let. Nadaljujejo ali na novo so se izvajale dejavnosti, ki so jih arhivisti usmerjali predvsem na področja raziskovanja posameznih sektorjev, oziroma na področja, kjer posamezni arhivisti opravljajo naloge skrbnikov fondov. Nekaj aktivnosti s tega področja je bilo vezanih na načrtovanje prihodnjih projektov, večina pa poteka na podlagi sprotnega dela in odkrivanja vsebin, ki se navezujejo na aplikativno rabo pri zaposlenih pa tudi uporabnikih gradiva.

11. Izobraževanje zaposlenih

Izobraževanje se je v letu 2021 izvajalo predvsem skozi participacijo na posameznih (spletnih) dogodkih, ki služijo bodisi izboljšavi poslovanja skozi poslovodni organ (izobraževanja s

področja finančnega vodenja, informatizacije in upravnih postopkov) bodisi ožjih strokovno-znanstvenih polj, vezanih na opravljanje arhivske javne službe. Organizacija izobraževanj je bila z vidika zdravstvenih razmer zaznamovana z več posebnostmi, vseeno pa so se zaposleni (tako kot v prejšnjih letih) v letu 2021 udeleževali predvsem strokovnih arhivističnih izobraževanj. Ob tem izpostavimo, da ne gre vedno le za sledenja izobraževanjem, temveč se v dogodke vključujejo zaposleni tudi aktivno s predstavitvami izsledkov svojega dela.

12. Mednarodno sodelovanje

Posebej mednarodno sodelovanje je bilo z vidika znanih razmer tudi v letu 2021 precej zaznamovano z omejitvami, so se pa razvijale zato vzporedno nove platforme sodelovanja. Vključevanje v mednarodne konference je postalo z vidika predstavitve na spletne modele bolj dostopno, mestoma pa se je v letu 2021 tudi že ponovno vpeljalo v stare tire klasičnih konferenc v živo. Tako kot leta 2020 smo se zopet aktivno vključili s pobudo vpeljave prezentacije e-publikacije v angleškem jeziku, kot že zgoraj predstavljen projekt »International Archives Week Challenge: Cycling« 16 arhivov iz 16 držav Evropske unije. Zgodovinski arhiv Celje sicer dobro sodeluje na mednarodnem področju s številnimi arhivi v regiji, kar se je v preteklosti že pokazalo v posameznih projektih, upamo torej, da bodo razmere temu tudi v prihodnje naklonjene, tako z vidiki udeležbe na posvetih ali npr. z realizacijo že pripravljenih projektov znotraj iniciative slovenskih in hrvaških arhivov SIHeR in drugih že v preteklosti vpeljanih sodelovanj ali izmenjav strokovnjakov in dobrih praks.

13. Sklep

Glede na izpostavljene vsebinske poudarke po točkah in glede na priloge poslovnega poročila, ki konkretno opredeljuje izvedena dela, bi povzeli, da oceno primerjave uspehov pri doseganju zastavljenih ciljev za leto 2021 lahko razumemo v več ozirih kot zelo dobro.

Uspeh izpostavljam tudi v kontekstu odzivov na situacije, ki jih pred človeka in družbo postavljajo nove razmere v zvezi s spreminjajočo dinamiko omejevanja in sproščanja ukrepov glede na razširjenost okužbe s Covid-19. Kot izpostavljeno v uvodu, Covid-19 ni spreminjal ciljev in temeljnih nalog, ki jih opravljamo. V veliki meri lahko celo ugotavljamo, da je nova situacija celo bolj izostrila smernice razvoja dela v prihodnosti.

Presežek programskih ciljev in posebej rezultatov preteklih let na podrobno opisanih in ovrednotenih segmentih dela, po drugi strani pa ohranjanje zdravega, varnega in kreativnega okolja, ki nudi kvaliteten in kredibilen servis storitev, je v prvi vrsti zasluga strokovnega in predanega dela kolektiva. Ob izkušnjah, kompetencah, sodelovanju in pripadnosti zavodu, ki ga gojimo, si želimo in verjamemo, da visoko postavljene in prikazane rezultate dela v letu 2021 vsaj ohranimo oziroma po potrebi usmerjamo k novim sodobnim izzivom, ki nam jih bodo v prihodnosti prinesle potrebe in pričakovanja skupnosti.

5. NEDOPUSTNE ALI NEPRIČAKOVANE POSLEDICE PRI IZVAJANJU PROGRAMA DELA

Nedopustnih in nepričakovanih posledic pri izvajanju programa v letu 2021 nismo zaznali.

6. OCENA USPEHA PRI DOSEGANJU ZASTAVLJENIH CILJEV V PRIMERJAVI Z DOSEŽENIMI CILJI IZ PRETEKLIH LET

V točki 4 smo podrobneje kvantitativno in kvalitativno opredelili rezultat sumarno tako glede na primerjave s potrjenim programom dela, kot tudi glede na primerjave z doseženimi cilji preteklih let. Analiza na ta način ocenjujemo kot bolj primerjalno jasno in pregledno v rezultatih. Če ocenjujemo uspešnost zastavljenih ciljev v primerjavi s preteklimi leti, je potrebno še enkrat poudariti, da smo na področju sodelovanja z ustvarjalci, na področju strokovne obdelave arhivskega gradiva in na področju zagotavljanja dostopnosti informacij o arhivskem gradivu v letu 2021 dosegli zelo dobre in presežne rezultate. Vse to je transparentno in primerjalno predstavljeno torej že v točki 4. Ocena uspeha pri doseganju zastavljenih ciljev.

7. OCENA GOSPODARNOSTI IN UČINKOVITOSTI POSLOVANJA

Pretežni delež financiranja zavoda zagotavlja država preko Ministrstva za kulturo, s katero v sprotnih navodilih in poročanjih preko leta poskušamo v najbolj tvorni obliki sodelovati in vselej krepiti zavedanje po potrebi gospodarnega in učinkovitega poslovanja. Glede na omejenost proračunskih sredstev se trudimo pridobivati sredstva s prihodki iz naslova prodaje blaga in storitev na trgu in iz naslova nejavnih prihodkov iz izvajanja javne službe. V letu 2021 je ta odstotek znašal 5,8%. Proračunska sredstva porabljamo racionalno in gospodarno in glede na situacije in razmere iščemo po naši oceni najbolj ekonomsko ustrezne rešitve.

8. OCENA DELOVANJA SISTEMA NOTRANJEGA FINANČNEGA NADZORA

V letu 2021 nismo izvedli notranje revizije, le-ta je glede na pravne normative predvidena v letu 2022. Ocenjujemo, da na vseh revidiranih področjih ni zaznati pomembnih nedelujočih kontrolnih mehanizmov in iz njih izhajajočih pomembnih tveganj za doseganje poslovnih ciljev, smotrne porabe virov in preprečitev izgub, skladnosti poslovanja z zakoni in drugimi predpisi, ki urejajo to področje ter pravilnosti in zanesljivosti informacij in podatkov.

9. POJASNILA NA PODROČJIH, KJER ZASTAVLJENI CILJI NISO BILI DOSEŽENI

Ocenjujemo, da so zastavljeni cilji bili doseženi ali celo preseženi.

Celje, dne 16. 2. 2022

Dr. Borut Batagelj
direktor